

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора економічних наук, професора
Васильціва Тараса Григоровича
на дисертаційну роботу Оксенюка Сергія Григоровича
«Кластеризація промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки)

Вивчення дисертаційної роботи на тему «Кластеризація промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави», автореферату та опублікованих праць Оксенюка С.Г. дозволяє сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності обраної теми, ступеня обґрунтованості наукових положень, наданих рекомендацій, їх достовірності, новизни та повноти викладення в опублікованих працях.

1. Актуальність обраної теми та її зв'язок із науковими програмами

В сучасних економічних умовах інтеграції України до європейського та світового економічного простору зростає необхідність у підвищенні конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Кластеризація, за досвідом провідних країн світу, є сучасним та високоефективним інструментом, що здатен вирішити практичні завдання регіонального розвитку країни та зростання ефективності її економіки внаслідок об'єднання зусиль та взаємодії провідних промислових підприємств, науково-освітніх закладів, установ, організацій, підприємств малого і середнього бізнесу та органів місцевого самоврядування, громадськості регіонів, інших учасників із метою ініціювання та реалізації кластерних ініціатив – формування та впровадження в регіонах країни потужних інноваційно-регіональних промислових кластерів. Об'єднання підприємств у кластери здійснюється внаслідок усвідомлення необхідності реалізації економічних інтересів спільним зусиллями на основі кооперації та взаємодії, таким чином формуються та впроваджуються економічні системи нового рівня.

Незважаючи на позитивний досвід провідних країн світу, переваги та

перспективи, формування та впровадження процесів кластеризації в Україні не має достатньо активного застосування внаслідок дії об'єктивних та суб'єктивних чинників, небезпек та загроз економічного, інноваційного, інституційного, соціального характеру, що значно сповільнюють темпи та масштаби їх реалізації в різних регіонах країни. Значним стримуючим фактором що гальмує, в нашій країні, розвиток процесу кластеризації промисловості є фактична відсутність необхідного законодавства та визначеного правового поля їх діяльності, недостатність інституційного та нормативно-правового забезпечення. Водночас, кластеризація промисловості як генератор інноваційного, промислового, соціально-економічного розвитку регіонів, галузей та їх підприємств, є потужним інструментом в забезпеченні економічної безпеки держави. В цьому аспекті, дослідження процесу кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави є безперечно актуальною темою для дисертаційної роботи, результати якої мають не тільки концептуально-теоретичне але й науково-практичне значення. Комплексність, послідовність та логіка наведених аргументів свідчить про актуальність, наукову значимість і практичну направленість дисертаційного дослідження Оксенюка С.Г. «Кластеризація промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави».

Дисертаційна робота пов'язана з плановими науково-дослідними роботами кафедри управління фінансово-економічною безпекою Університету економіки та права «КРОК» за темою «Забезпечення захисту економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності в умовах євроінтеграції України» (номер державної реєстрації 0114U006338).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність та новизна

Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації та виносяться на захист, є теоретично обґрунтованими та містять результати їх практичного застосування. Їх виклад супроводжується критичним оглядом та посиланням дисертанта на результати наукових робіт провідних вітчизняних та світових науковців за обраною темою, вдалим застосуванням наукових підходів

до проведення досліджень, використанням сучасного методичного інструментарію та сучасних засобів обробки інформації.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується використанням широкої інформаційної бази за темою дисертації, в т.ч. офіційних статистичних даних, нормативно-правових актів, які стосуються інноваційної діяльності, монографій, численних наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, інтернет-джерел.

Основні наукові положення висновки та рекомендації мають достатньо глибоке теоретичне, методологічне та емпіричне обґрунтування, відповідають сформульованій меті та завданням дослідження.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подано відомості щодо апробації та публікації результатів дослідження.

У першому розділі **«Теоретико-методичні засади кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави»** досліджено сутнісні та понятійні аспекти процесу кластеризації промисловості, понятійний апарат, наукові засади процесу кластеризації промисловості (с.26-39), визначено основні ознаки за якими підприємства об'єднуються у кластер (с. 39-40), досліджено моделі та процеси впровадження кластеризації промисловості в різних країнах світу їх особливості та досвід, для впровадження процесів кластеризації вітчизняної промисловості (с. 46-55), досліджено вплив процесу кластеризації промисловості на забезпечення економічної безпеки держави (с. 58-64), розглянуто концептуальні засади формування кластерної політики, умови та чинники її успішної реалізації в провідних країнах світу (с. 64-79).

У другому розділі **«Діагностика процесу кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави»** здійснено аналіз стану основних показників економічного розвитку держави та їх вплив на процес кластеризації вітчизняної промисловості (с. 91-113), проаналізовано сучасний стан процесу

кластеризації промисловості України, (с. 114-125), досліджено особливості формування та стан розвитку діючих вітчизняних промислових кластерів (с. 126-144), в результаті проведеного аналізу взаємозв'язку процесів кластеризації промисловості та забезпечення економічної безпеки держави визначено показники впливу за основними складовими економічної безпеки, на рівні держави, регіону та на рівні підприємств учасників кластеру (с. 144-154), проведено детальний SWOT – аналіз загроз економічної безпеки в процесі кластеризації за трьома основним рівнями впливу: мікрорівнем підприємства, регіональним рівнем та макрорівнем держави (с. 154-168).

У третьому розділі **«Основні напрями перспективного розвитку процесу кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави»** формалізовано механізм та засади забезпечення економічної безпеки держави в аспекті провадження процесу інноваційно-регіонального кластерного розвитку (с. 172-177), сформовано структурну модель інноваційно-регіонального кластеру, як основу процесу інноваційно-регіонального кластерного розвитку (с. 178-86), визначено особливості забезпечення економічної безпеки основних етапів формування інноваційно-регіональної моделі промислового кластеру (с. 187-193), визначено зв'язок процесу упровадження інноваційно-регіональної моделі кластерного розвитку та забезпечення економічної безпеки держави (с. 196-199), розроблено модель оцінювання безпеки процесу кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави та проведено розрахунок інтегрального індексу економічної безпеки процесу кластеризації промисловості, на прикладі групи вітчизняних промислових кластерів (с. 199-218), удосконалено механізм впровадження кластерної політики в забезпеченні економічної безпеки держави (с. 220-227), запропоновано та обґрунтовано структуру та зміст напрямів реалізації кластерної політики в забезпеченні економічної безпеки держави (с. 227-236).

Наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертаційного дослідження є достатньо обґрунтованими, що підтверджується використанням як вітчизняних, так і зарубіжних наукових праць, застосуванням таких загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, як: синтезу і системного

аналізу, статистично-економічного аналізу, SWOT-аналізу, методів математичного моделювання, логічного аналізу та інших.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає, зокрема, у наступних конкретних результатах, отриманих особисто дисертантом (у порядку викладу матеріалу):

- досліджено змістовну сутність поняття «кластерна політика» та «кластерної ініціативи», що стало концептуальною основою для систематизації теоретико-методичних засад удосконалення процесу впровадження та напрямів кластерної політики, що на відміну від наявних системно та комплексно визначають процес кластеризації в забезпеченні економічної безпеки держави (с. 64-80);

- встановлено вплив процесу кластеризації промисловості на економічну безпеку держави, в результаті чого виявлено, що процес кластеризації промисловості здійснює значний вплив на складові та показники економічної безпеки держави, внаслідок упровадження системних, довготривалих, стратегічних дій, спрямованих на ефективний інноваційний, промисловий, науково-технічний і соціально-економічний розвиток (с. 58-64);

- визначено характеристики зв'язку процесу кластеризації промисловості й забезпечення економічної безпеки держави, що дають можливість комплексно визначити, описати і структурувати завдання, процеси й результати державної промислової політики, сформованої із застосуванням кластерного підходу, та визначають основи розбудови інноваційно-регіональної моделі промислового кластеру, що забезпечить вітчизняним підприємствам перехід на новий рівень економічного, інноваційного, зовнішньоекономічного розвитку та сприятиме ефективному функціонуванню вітчизняної промисловості і, як результат зростанню рівня економічної безпеки промисловості та економічної безпеки держави (с. 196-199);

- розроблено та запропоновано модель визначення рівня економічної безпеки процесу кластеризації промисловості за основними базовими складовими економічної безпеки: інституційною, виробничо-технологічною, інноваційною і інтеграційно-координаційною, що дає змогу здійснити аналіз та оцінку загроз та

визначити рівень, інтегральний індекс економічної безпеки процесу кластеризації промисловості та є сучасним інструментом діагностики рівня економічної безпеки формування й розвитку промислових кластерів, у забезпеченні економічної безпеки держави (с. 199-208);

- систематизовано і класифіковано показники за основними базовими складовими економічної безпеки процесу кластеризації промисловості: інституційною, виробничо-технологічною, інноваційною та інтеграційно-координаційною, що за своїм складом і змістом повною мірою враховують сутність, вектори розвитку процесу кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави, що дасть змогу здійснити діагностику та визначити фактори небезпек і загроз, які деструктивно впливають на процес кластеризації промисловості (с. 202-205);

- удосконалено механізм упровадження кластерної політики, що охоплює мету, принципи, функції кластерної політики та етапи її формування, методи, інструменти та напрями її забезпечення, які на відміну від наявних дають можливість сформулювати промислову політику держави із застосуванням кластерного підходу комплексно, що повною мірою відповідає цілям реалізації кластерної політики в забезпеченні економічної безпеки держави (с. 221-227);

- формалізовано механізм забезпечення економічної безпеки держави, складовою якого є процес інноваційно-регіонального кластерного розвитку, що реалізується через зростання ефективності зв'язків і функціонування: промислових підприємств, як основи економічної системи країни й інституційного забезпечення економічної безпеки держави, що передбачає формування та прийняття Концепції створення кластерів в Україні, Стратегії розвитку кластерів, формування й реалізацію кластерної політики, прийняття та реалізацію програм регіонального кластерного розвитку та відповідно формування промислових кластерів на основі інноваційно-регіональної моделі кластеризації, що заснована на активній взаємодії органів державної влади й місцевого самоврядування, науки, промислових та інших підприємств, організацій у межах інноваційно-регіонального промислового кластеру (с.220-228);

- запропоновано та обґрунтовано структуру та зміст напрямів реалізації кластерної політики, визначено її основні завдання й заходи за кожним із напрямів, послідовна реалізація яких сприятиме системному впровадженню процесу кластеризації вітчизняної промисловості, структурній, науково-технічній перебудові промислового сектору, підвищенню рівня конкурентоспроможності вітчизняної промисловості, що є підґрунтям для економічного зростання й забезпечення належного рівня економічної безпеки держави; (с. 227-236).

Основні положення дисертації, висновки та пропозиції, що наводяться як логічний підсумок проведеної автором роботи, є достатньо повними та обґрунтованими з високим ступенем наукової аргументації.

3. Практичне значення результатів дослідження

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що наукові положення, отримані результати та запропоновані рекомендації є практичним підґрунтям розбудови та удосконалення процесу кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави.

Основні результати дослідження, зокрема обґрунтовані пропозиції автора щодо формування інституційного, інноваційного, організаційного та інфраструктурного напрямів впровадження кластерної політики в забезпеченні економічної безпеки держави було використано у роботі виконавчого комітету Ірпінської міської ради Київської області (довідка про впровадження № 01-17/2867 від 10.10.2017р.); пропозиції щодо формування напрямків ефективного інноваційного розвитку, співробітництва, кооперації та інтеграції промислових підприємств використано відділом інвестицій та соціально-економічного розвитку Ірпінської міської Ради Київської області (довідка про впровадження № 382/17 від 10.11.2017р.). Одержані в ході дисертаційного дослідження результати впроваджено у навчальний процес Університету економіки та права «КРОК» при викладанні навчальних дисциплін (довідка №91-1/13 від 20.12.2017р).

4. Повнота викладення результатів дисертації в опублікованих працях

Результати дисертаційного дослідження пройшли достатню апробацію на науково-практичних конференціях різного рівня. У цих публікаціях у повній мірі викладені усі наукові результати, отримані дисертантом.

В опублікованих автором роботах знайшли відображення положення, висновки та рекомендації сформульовані в дисертації (10 наукових праць, з них 5 статей у наукових фахових виданнях, у тому числі 2 у наукових фахових виданнях України, внесених до реєстру міжнародних наукометричних баз даних). Результати досліджень та рекомендації дисертаційної роботи доповідалися та схвалені на 5 науково-практичних конференціях та засіданнях круглих столів.

Автореферат дисертації Оксенюк С.Г. у повній мірі відображає зміст, структуру, основні положення, висновки і рекомендації, які виносяться на захист, і є ідентичним результатам дисертаційної роботи.

Ознайомлення з друкованими працями здобувача підтверджує достатній рівень відображення результатів дисертаційної роботи у фахових виданнях та авторефераті. Кількість, обсяг і якість друкованих праць надають авторові право публічного захисту дисертації.

5. Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Загалом позитивно оцінюючи досягнуті автором наукові результати, фаховість роботи та її практичне значення, слід зауважити, що дослідження не позбавлене певних недоліків, а деякі положення вимагають більш глибокого опрацювання та уточнення:

1. У підрозділі 1.2 здобувач аналізує досвід кластеризації промисловості європейських країн, у підсумку чого обґрунтовує вплив результатів упровадження процесу кластеризації на економічну безпеку держави за основними складовими – рис. 1.4 на с. 59 рукопису та рис. 1 на с. 8 тексту автореферату. Втім, окремі з відображених зв'язків видаються доволі не прямими і безпосередніми (наприклад, зростання мобільності роботи і зміцнення демографічної безпеки; зниження витрат суб'єктів кластеру і посилення фінансової безпеки держави). Дещо вище теоретико-методичне значення мало б обґрунтування зв'язків в наступній

послідовності ефектів: (1) розвиток кластеризації промисловості → (2) отримання низки стратегічно важливих переваг (ефект «синергії», внутрі- та міжгалузеве співробітництво, підвищення інноваційності і технологічності продукції, покращення ресурсної забезпеченості та доступності до ринків) → (3) покращення основоположних характеристик економічної безпеки держави (самодостатності, стійкості та розвитку).

2. У підрозділі 1.3 автор надає власне визначення поняття «кластерна політика». Проте, виходячи з мети та об'єкта дослідження, доречніше було сфокусуватися на обґрунтуванні сутності поняття «політика кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки». Такий підхід дозволив би інтегрувати нові результати дослідження у цій сфері безпосередньо у сутнісно-змістове наповнення поняття державної політики регулювання аналізованих процесів, зробивши положення поданого автором визначення більш науково-місткими і унікальними. У цьому підрозділі також недостатньо уваги приділено безпосередньо методичним засадам формування та впровадження кластерної політики в забезпеченні економічної безпеки держави (с. 64-75).

3. При виконанні підрозділу 2.1 було поставлене завдання здійснити аналіз стану основних показників економічного розвитку держави та їх впливу на процес кластеризації промисловості. Проте, дещо логічнішим видається аналіз чинників та зв'язків впливу розвитку процесів кластеризації промисловості на головні показники розвитку цього виду економічної діяльності (з проекцією на розвиток національного господарства і забезпечення економічної безпеки України), а не навпаки.

4. На рис. 2.21 (с. 151 дисертації, підрозділ 2.3) та на рис. 3 (с. 13 тексту автореферату) наводяться взаємозв'язки процесу кластеризації промисловості та забезпечення економічної безпеки. Проте ця частина дослідження, безумовно, мала б більшу науково-практичну цінність, якби такий вплив був доведений автором результатами економіко-математичного аналізу відповідних взаємозв'язків та взаємозалежностей, особливо з-поміж рівнів: «підприємство – регіон – держава».

5. Дещо дискусійним є трактування механізмом важливої принципової послідовності реалізації державної кластерної політики, що наводиться у підрозділі 3.1 дисертації – на рис. 3.1 (с. 173 рукопису) та на рис. 4 (с. 14 тексту автореферату). Таку роль (як механізм державної політики) скоріше виконує розробка, подана на рис. 3.12 (с. 222 підрозділу 3.3 дисертації) та на рис. 7 (с. 19 тексту автореферату). Відповідно, у підрозділі 3.1 доцільніше було навести результати дослідження таких аспектів, як (1) об'єкти та суб'єкти реалізації політики (механізмів), (2) перспективні види, форми, типи кластерів, (3) конкретні регіонально-галузеві напрями кластерної політики в Україні.

6. Важливе методико-прикладне значення має запропонована автором методика оцінювання економічної безпеки процесу кластеризації (підрозділ 3.2 дослідження). Втім, видається доцільним подальший її розвиток і поширення розрахунків та, відповідно, отриманих результатів не лише на стан економічної безпеки кластерів (мікрорівень), а на параметри економічної безпеки промисловості (галузевий рівень) та на вплив на економічну безпеку держави (макрорівень).

7. У підрозділі 3.3 доцільним було більш ґрунтовне та повне висвітлення мети, функцій та напрямів кластерної політики в забезпеченні економічної безпеки держави відповідно до розробленого та представленого автором на с. 222 механізму упровадження кластерної політики в забезпеченні економічної безпеки держави.

Разом із тим, зазначені вказані зауваження у більшій мірі мають рекомендаційний характер і суттєво не позначаються на загальному позитивному враженні від результатів дисертаційного дослідження.

6. Загальний висновок

Дисертаційна робота є одноосібною, логічно побудованою, завершеною науковою працею, яка містить вирішення актуального науково-практичного завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад та науково-практичних підходів до розвитку процесу кластеризації промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави.

Тема роботи є актуальною та відповідає паспорту спеціальності 21.04.01. – економічна безпека держави.

Дисертаційна робота «Кластеризація промисловості в забезпеченні економічної безпеки держави» за науковою новизною, змістом, обсягом, теоретичним і практичним значенням та оформленням відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою КМУ № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами), а її автор – Оксенюк Сергій Григорович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки).

Офіційний опонент:

**доктор економічних наук, професор,
заступник директора**

**Регіонального філіалу Національного
інституту стратегічних досліджень у м. Львові**

Васильців Т.Г.